

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Медведевій Марині Олександрівні

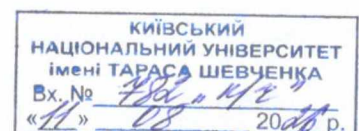
ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидат юридичних наук, доцента
Бісюк Олени Сергіївни
на дисертацію Деркач Олени Олександрівни
на тему: «Становлення міжнародно-правового регулювання використання
штучного інтелекту у військових цілях»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань
29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право»**

Відгук складено за результатами всебічного вивчення тексту дисертаційної роботи, її наукового апарату, а також наукових публікацій здобувачки, що репрезентують основні положення дослідження. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що авторкою здійснено глибоке та самостійне наукове опрацювання складної й актуальної проблематики сучасного міжнародного права.

Актуальність теми дослідження.

Дисертаційне дослідження Деркач Олени Олександрівни присвячене одній із найбільш складних і водночас актуальних проблем сучасного міжнародного права – становленню міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях. Саме тому її дослідження потребує не лише загального опису технологічного розвитку, а комплексного юридичного аналізу того, яким чином чинні норми міжнародного права можуть бути застосовані до нових військових систем, що функціонують із використанням алгоритмічних рішень, автономності, великих масивів даних та складних процедур машинної обробки інформації.

Актуальність теми дисертації не викликає сумніву адже штучний інтелект дедалі активніше використовується у військовому плануванні, розвідці, кібербезпеці, системах підтримки прийняття рішень, автономних платформах, управлінні даними, інформаційних операціях та оборонній модернізації. Це об'єктивно змінює умови реалізації міжнародно-правових норм, оскільки правова оцінка дій держави у військовій сфері вже не може обмежуватися лише традиційними категоріями зброї, команди, виконавця і безпосереднього наслідку. У військових системах із використанням штучного інтелекту особливого значення набувають питання людського контролю, передбачуваності функціонування системи, простежуваності алгоритмічного рішення, верифікації, валідації, правової експертизи, відповідальності держави, участі приватного сектору та запобігання порушенням міжнародного гуманітарного права.

Особливої ваги обрана проблематика набуває в умовах збройної агресії проти України, коли питання правомірності застосування новітніх військових технологій, їх сумісності з нормами міжнародного гуманітарного права та забезпечення значущого людського контролю з наукової площини переходять у площину практичної безпеки держав. Це додатково підкреслює своєчасність звернення авторки до відповідної теми.

Позитивною рисою роботи є те, що авторка не виходить із хибного припущення про повну відсутність міжнародно-правового регулювання військового штучного інтелекту. Навпаки, у дисертації послідовно доводиться, що чинні норми Статуту ООН, міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародної відповідальності та міжнародної безпеки зберігають свою застосовність. Водночас їх реалізація потребує процедурного, інституційного і доктринального уточнення з огляду на автономність, непрозорість алгоритмів, швидкість прийняття рішень, залежність від даних та складність встановлення належного рівня людського контролю. Такий підхід є методологічно коректним, оскільки дозволяє уникнути як надмірного технологічного детермінізму, так і формального перенесення

традиційних правових конструкцій на нові об'єкти без урахування їхньої специфіки.

Наведені обставини переконливо свідчать про своєчасність, наукову обґрунтованість і практичну значущість обраної здобувачкою теми.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

Науковий рівень дисертаційного дослідження Деркач О. О. є достатньо високим і відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право». Робота характеризується комплексністю дослідження, належною теоретичною та методологічною основою, логічністю структури, послідовністю викладу матеріалу та належним рівнем наукової аргументації.

Авторкою опрацьовано значний масив джерел, серед яких міжнародно-правові документи, акти міжнародних організацій, документи НАТО, матеріали процесу REAIM, резолюції та доповіді Організації Об'єднаних Націй, позиції Міжнародного Комітету Червоного Хреста, документи Ради Європи, Європейського Союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку, Group of Seven, а також наукові праці з міжнародного права, автономних систем озброєнь, міжнародної відповідальності, прав людини, кібербезпеки та правового регулювання новітніх технологій. Це дало змогу сформулювати низку теоретичних узагальнень і практично орієнтованих висновків, що мають наукову новизну та прикладне значення для розвитку науки міжнародного права.

Основні результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у чотирьох наукових публікаціях здобувачки, серед яких одна праця опублікована в іноземному періодичному виданні, індексованому в міжнародних наукометричних базах, а решта – у фахових наукових виданнях України. Тематика публікацій охоплює ключові аспекти дослідження: використання штучного інтелекту для аналізу впливу військово-технічного співробітництва на формування політичних альянсів; міжнародний захист прав людини в умовах діджиталізації та розвитку штучного інтелекту; військові виклики штучного інтелекту для міжнародного порядку та контури його

міжнародно-правового регулювання; сучасні міжнародно-правові напрям наукових досліджень технологій військового штучного інтелекту. Зокрема, д переліку публікацій за темою дисертації належать. Така послідовність публікацій демонструє системний характер наукового пошуку здобувачки і поступовий розвиток авторської концепції досліджуваної проблематики.

Аналіз змісту опублікованих праць дає підстави для висновку, що основні положення, висновки та пропозиції дисертації повною мірою відображені в наукових публікаціях здобувачки. Опубліковані роботи є тематично взаємопов'язаними, розкривають окремі аспекти єдиної наукової проблеми та підтверджують особистий внесок авторки у її дослідження. У працях підготовлених у співавторстві, особистий внесок Деркач О. О. полягає в аналізі міжнародно-правових аспектів використання штучного інтелекту у військових цілях, дослідженні проблем відповідального штучного інтелекту, летальних автономних систем озброєнь, міжнародного правопорядку та сучасних напрямів наукових досліджень технологій військового штучного інтелекту.

Загалом дисертація та наукові публікації Деркач О. О. свідчать про сформованість здобувачки як самостійного науковця, її здатність здійснювати комплексні наукові дослідження, формулювати обґрунтовані теоретичні висновки та практично орієнтовані рекомендації у сфері міжнародно-правового регулювання новітніх військових технологій.

Новизна представлених результатів проведеного здобувачкою дослідження, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави констатувати, що одержані здобувачкою результати мають належний рівень наукової новизни та становлять вагомий внесок у розвиток науки міжнародного права. Так, наукова новизна дослідження полягає передусім у комплексному розгляді військового штучного інтелекту не лише як технологічного або етичного явища, а як окремого напрямку становлення міжнародно-правового регулювання, що формується на перетині міжнародного гуманітарного права, міжнародного права

прав людини, права міжнародної безпеки, режимів контролю над озброєннями, кібербезпеки, технічної стандартизації та практики міжнародних організацій.

До найбільш значущих результатів, що характеризуються елементами наукової новизни, належать такі положення.

Уперше обґрунтовано, що військовий штучний інтелект доцільно розглядати не лише як нову технологію або окрему категорію озброєння, а як цілісний об'єкт міжнародно-правового регулювання, який впливає на весь цикл прийняття рішень у сфері застосування сили – від збору даних, розвідки, аналізу оперативної обстановки і підтримки командування до автономізації окремих функцій, вибору цілей, кібероперацій, інформаційного впливу та стратегічної стабільності.

Уперше запропоновано розглядати становлення міжнародно-правового регулювання військового штучного інтелекту як багаторівневий процес, у якому національні та регіональні моделі формують початкові підходи до поєднання інновацій і контролю, НАТО конкретизує принципи відповідального військового штучного інтелекту в союзницькому оборонному середовищі, REAIM створює політико-експертний простір для вироблення спільної мови відповідального військового штучного інтелекту, а Організація Об'єднаних Націй надає цим процесам універсального доктринального значення.

Уперше систематизовано американський, європейський і далекосхідний підходи до міжнародно-правового регулювання військового використання штучного інтелекту не лише як окремі політико-правові моделі, а як елементи ширшого процесу формування майбутнього міжнародного режиму відповідального, підконтрольного і правомірного використання військового штучного інтелекту, а також виокремлено їх спільне нормативне ядро (законність, підзвітність, людський контроль, верифікацію, валідацію, аудит, простежуваність, управління ризиками та правову експертизу протягом життєвого циклу системи).

Уперше обґрунтовано, що основна проблема міжнародно-правового регулювання військового штучного інтелекту полягає не у відсутності права як

такого, а у недостатній пристосованості чинних норм до алгоритмічної, автономної, технічно складної та багаторівневої природи нових військових систем, унаслідок чого чинні норми не втрачають юридичного значення, але потребують нових процедурних форм реалізації.

Удосконалено науковий підхід до розуміння штучного інтелекту як технології подвійного використання, що створює перетин правових режимів, а також характеристику ролі НАТО у формуванні стандартів відповідального військового штучного інтелекту, підхід якого має не договірний, а інституційно-стандартизаційний характер.

Набули подальшого розвитку положення про значення процесу REAIM як проміжного політико-правового середовища, у межах якого військовий штучний інтелект розглядається ширше за проблематику летальних автономних систем озброєнь, а також про роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні універсальних доктринальних основ регулювання військового штучного інтелекту через визначення мінімально узгоджених правових, гуманітарних, технічних, етичних і безпекових орієнтирів.

Наведені положення наукової новизни є достатньо обґрунтованими та повною мірою відображені в опублікованих працях здобувачки, що відповідає вимогам, які ставляться до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими та відповідають сучасному рівню розвитку науки міжнародного права, адже їх переконливість забезпечується комплексним використанням взаємодоповнюючих методів наукового пізнання, широкою нормативною та емпіричною базою, а також системним аналізом міжнародно-правових джерел, актів міжнародних організацій і практики держав.

Мета дисертаційного дослідження сформульована чітко і відповідає його змісту. Вона полягає у комплексному дослідженні становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях, визначенні його інституційних, доктринальних і нормативних особливостей, а також у з'ясуванні ролі національних, регіональних, союзницьких та універсальних міжнародних підходів у формуванні майбутнього правового режиму військового штучного інтелекту. Поставлені завдання розкривають мету дослідження послідовно: від аналізу становлення інституту штучного інтелекту в міжнародному праві до дослідження штучного інтелекту як технології подвійного використання, систематизації моделей регулювання, виявлення спільного нормативного ядра, оцінки значення REAIM та ролі Організації Об'єднаних Націй у формуванні універсальних доктринальних підходів.

Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно. Об'єктом виступають міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі розробки, регулювання, впровадження і використання технологій штучного інтелекту у військових цілях. Предметом є становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях, його доктринальні засади, регіональні й союзницькі моделі, універсальні підходи ООН та REAIM, а також правові проблеми відповідальності, людського контролю, управління ризиками і життєвого циклу військових систем штучного інтелекту. Така конструкція предмета відповідає змісту роботи і дозволяє розглядати військовий штучний інтелект не ізольовано, а як елемент ширшого міжнародно-правового процесу.

Обґрунтованість запропонованих у дисертації підходів підтверджується їх внутрішньою узгодженістю. Виокремлення спільного нормативної бази досліджених моделей є логічно вивіреном, оскільки ґрунтується на поєднанні порівняльно-правового, системного та формально-юридичного підходів і дозволяє співвіднести кожен елемент такого ядра з відповідними міжнародно-правовими та інституційними механізмами. Достатній рівень аргументованості має і положення про багаторівневий характер становлення міжнародно-правового регулювання військового штучного інтелекту, оскільки воно

спирається на аналіз як чинних норм міжнародного права, так і актів м'якого права, регіональних моделей, союзницьких стандартів та універсальних доктринальних актів.

Достатньою мірою обґрунтованим є висновок авторки про застосовність чинних норм міжнародного права до військового штучного інтелекту за одночасної потреби в нових процедурних формах їх реалізації. Він логічно випливає з аналізу автономності систем, непрозорості алгоритмічних рішень, залежності від даних та складності встановлення належного рівня людського контролю. Загалом наукові положення, висновки та рекомендації дисертації характеризуються внутрішньою узгодженістю, логічною послідовністю та достатнім рівнем доказовості, що дає підстави вважати їх науково обґрунтованими та придатними для використання у подальших наукових дослідженнях і правозастосовній діяльності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Дисертаційне дослідження свідчить про належний рівень виконання поставленого наукового завдання, що полягає у комплексному теоретико-правовому аналізі становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях. Здобувачкою досягнуто поставленої мети шляхом послідовного розв'язання дослідницьких завдань, які охоплюють як концептуальне осмислення природи військового штучного інтелекту як об'єкта міжнародно-правового регулювання, так і розроблення прикладних висновків щодо перспектив розвитку відповідного правового режиму.

Рівень виконання дослідницького завдання характеризується системністю підходу, логічною завершеністю структурних елементів роботи та узгодженістю між теоретичними положеннями і практичними висновками. У дисертації простежується чітке співвіднесення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, що забезпечило цілісність наукового результату та його внутрішню узгодженість.

Здобувачка демонструє належне оволодіння методологією наукового дослідження у сфері права. Методологічну основу роботи становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів: діалектичний метод використано для аналізу розвитку міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту як динамічного процесу; системний метод – для розгляду військового штучного інтелекту як комплексного об'єкта, пов'язаного з міжнародним гуманітарним правом, міжнародною безпекою, правами людини, контролем над озброєннями та кібербезпекою; порівняльно-правовий метод – для зіставлення американської, європейської, далекосхідної та натівської моделей; формально-юридичний метод – для аналізу резолюцій ООН, документів REAIM, актів НАТО, позицій МКЧХ та інших міжнародно-правових і політико-правових документів; метод правового моделювання – для визначення можливих напрямів подальшої юридизації військового штучного інтелекту.

Методологічна культура здобувачки проявляється у здатності коректно добирати методи відповідно до характеру дослідницьких завдань, застосовувати їх у взаємодії та логічно інтегрувати отримані результати у цілісну наукову концепцію. Застосований методологічний інструментарій відповідає предмету дисертації і дає змогу не лише описати наявні міжнародно-правові та політико-правові документи, а й визначити тенденції формування майбутнього міжнародно-правового режиму військового штучного інтелекту. Загалом рівень виконання поставленого наукового завдання та ступінь оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності є достатньо високими.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження мають суттєве теоретичне і практичне значення для розвитку науки міжнародного права та осмислення правових проблем використання новітніх військових технологій. Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових підходів до розуміння військового штучного інтелекту як об'єкта міжнародно-правового регулювання. Дисертація уточнює співвідношення чинних норм міжнародного права і нових

процедурних вимог, що виникають у зв'язку з використанням алгоритмічних систем у військовій сфері, а також розвиває уявлення про багаторівневий характер становлення відповідного міжнародно-правового режиму, в якому взаємодіють універсальні норми, регіональні моделі, союзницькі стандарти, акти м'якого права, технічні процедури і доктринальні підходи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для подальших наукових досліджень у сфері міжнародного права новітніх військових технологій; підготовки навчальних матеріалів з міжнародного публічного права, міжнародного гуманітарного права, міжнародної безпеки та права новітніх технологій; аналізу національних стратегій у сфері військового штучного інтелекту; розроблення підходів до правової експертизи систем штучного інтелекту; а також формування позицій держав у межах ООН, REAIM, НАТО, Конвенції про конкретні види звичайної зброї та інших міжнародних форматів.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації полягають у доцільності їх упровадження у освітній процес та науково-дослідну діяльність закладів вищої освіти відповідного профілю, а також у застосуванні окремих положень роботи під час формування міжнародно-правової позиції України у сфері відповідального використання військового штучного інтелекту.

Оцінка структури та змісту дисертаційної роботи.

Структура дисертації є логічною, послідовною та відповідає поставленим меті і завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Така побудова дозволяє перейти від загальнотеоретичного рівня до порівняльно-правового аналізу, а далі – до дослідження універсальних міжнародних форматів. Важливо, що авторка не обмежується лише проблематикою летальних автономних систем озброєнь, а розглядає військовий штучний інтелект ширше – як комплексний військовий домен, що охоплює системи підтримки прийняття рішень, алгоритмічну

розвідку, кібероперації, автономні платформи, генеративний штучний інтелект та управління даними.

У першому розділі «Становлення і розвиток інституту штучного інтелекту в міжнародному праві» досліджено поняття інституту штучного інтелекту в міжнародному праві, теоретичні підходи до його розуміння, штучний інтелект як технологію подвійного використання та роль глобалізації у формуванні міжнародно-правових засад цього інституту. Цінність розділу полягає в тому, що штучний інтелект показано не як суто технічний феномен, а як комплексний регуляторний об'єкт, пов'язаний із правами людини, цифровою безпекою, міжнародним гуманітарним правом, відповідальністю держав, економічними режимами, трансфером технологій, інтелектуальною власністю та діяльністю міжнародних організацій. Слушно відображено співіснування двох основних підходів до міжнародно-правового осмислення штучного інтелекту – формування нового комплексного інституту та адаптації чинної архітектури міжнародного права, – які авторка не протиставляє механічно, а показує в їх взаємодії.

Другий розділ «Становлення засад міжнародно-правового регулювання військового використання інституту штучного інтелекту» має порівняльно-правовий характер. Авторка досліджує американський, європейські, далекосхідні підходи, а також концептуальні підходи НАТО. Американська модель розглядається як така, у якій технологічна перевага, оборонні інновації, стратегічне планування і процедурні стандарти поєднуються з вимогами відповідального використання; європейські підходи – через акцент на правах людини, верховенстві права та ризик-орієнтованому регулюванні; далекосхідні підходи – на прикладі КНР і Республіки Корея; підходи НАТО – крізь призму союзницьких стандартів, безпеки, сумісності, людського контролю та процедурної перевірки. Суттєвим науковим результатом розділу є виокремлення спільного нормативного ядра досліджених моделей, що дозволяє перейти від опису національних і регіональних документів до визначення елементів, які

потенційно можуть стати основою майбутнього міжнародно-правового режиму військового штучного інтелекту.

Третій розділ «Розвиток військової сфери інституту штучного інтелекту в рамках міжнародних конференцій і інституцій» присвячено дослідженню REAIM як політико-експертного середовища формування засад відповідального використання штучного інтелекту у військових цілях та ролі Організації Об'єднаних Націй у формуванні універсальних доктринальних основ такого регулювання. Авторка коректно визначає REAIM не як міжнародну організацію з установчим договором і не як спеціалізований орган ООН, а як глобальний політико-правовий процес. Обґрунтовано, що ООН формує універсальний рівень доктринального осмислення військового штучного інтелекту, у межах якого закріплюються ключові положення: військовий штучний інтелект не перебуває поза міжнародним правом; правова оцінка має охоплювати весь життєвий цикл системи; відповідальне використання потребує людського контролю, підзвітності, надійності, управління ризиками і міжнародної співпраці.

Висновки дисертації відповідають її змісту, є узагальненими, логічно пов'язаними з поставленими завданнями та відображають основні результати проведеного дослідження. Позитивно слід оцінити стиль і логіку викладу: текст має послідовну структуру, належну термінологічну визначеність і достатню аргументацію, при цьому робота не перевантажена технічними деталями, які могли б відвести її від міжнародно-правового предмета.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави для висновку про дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності. Використані у роботі положення, ідеї та результати досліджень інших авторів супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій сформульовано авторські висновки, пропозиції та рекомендації. Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійність дослідження, не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Визнаючи належний теоретичний і практичний рівень дисертаційної роботи Деркач Олени Олександрівни, слід звернути увагу на окремі положення, які можуть бути предметом наукової дискусії:

1. У роботі доцільно було б ще чіткіше розмежувати поняття «інститут штучного інтелекту в міжнародному праві», «правовий режим військового штучного інтелекту» та «міжнародно-правове регулювання автономних систем озброєнь». У дисертації ці категорії загалом використовуються коректно, однак їх додаткове теоретичне розведення посилює б категоріальний апарат дослідження.

2. Більшій деталізації потребує питання юридичного значення актів м'якого права у сфері військового штучного інтелекту. Авторка слушно визначає м'яке право як важливий етап становлення регулювання, проте доцільно було б глибше показати, за яких умов політичні декларації, керівні принципи, кодекси поведінки і технічні стандарти можуть впливати на формування юридично значущої практики держав.

3. У дослідженні переконливо розкрито значення REAIM, однак його співвідношення з процесами у межах Конвенції про конкретні види звичайної зброї могло б бути подане більш розгорнуто. Зокрема, корисним було б окремо показати, чи є REAIM доповненням до переговорів щодо автономних систем озброєнь, чи ширшим форматом, який поступово виходить за межі класичної дискусії про летальні автономні системи.

4. Потребує подальшого розвитку питання участі приватного сектору у створенні, постачанні, тестуванні та підтримці військових систем штучного інтелекту. У роботі це питання порушується, однак для міжнародно-правової оцінки важливо було б глибше розкрити, як саме участь приватних технологічних компаній впливає на встановлення відповідальності держави, належну обачність, контроль за експортом технологій та захист даних.

5. Доцільним напрямом поглиблення дослідження могла б бути конкретизація українського виміру теми. Дисертація має міжнародно-правовий

характер і не повинна перетворюватися на аналіз національного законодавства, однак з огляду на безпекові умови України окреме розкриття можливих підходів до формування позиції України в ООН, REAIM, НАТО та інших міжнародних форматах посилює практичну спрямованість роботи.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, не ставлять під сумнів наукову новизну дисертаційного дослідження, обґрунтованість основних положень і відповідність спеціальності 293 «Міжнародне право». Вони є приводом для дискусії під час публічного захисту дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а також свідчать про складність обраної проблематики та перспективність подальших досліджень у цьому напрямі.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Деркач Олени Олександрівни «Становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на належному науково-теоретичному рівні, у якій отримано науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для науки міжнародного права. Робота характеризується актуальністю, належним рівнем теоретичного опрацювання, обґрунтованою методологією, достатньою джерельною базою, логічною структурою, аргументованими висновками та практичною значущістю.

Зміст дисертації відповідає заявленій темі, меті та завданням дослідження. Основні положення роботи розкривають становлення міжнародно-правового регулювання військового штучного інтелекту як багаторівневого процесу, що поєднує чинні норми міжнародного права, м'яке право, регіональні моделі, союзницькі стандарти, гуманітарно-правові обмеження, технічні процедури, політичні декларації та універсальні доктринальні акти. Авторка продемонструвала належний рівень оволодіння методологією наукової

діяльності, здатність до системного юридичного аналізу, порівняльно-правового узагальнення та формулювання самостійних наукових висновків.

За змістом, структурою, рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю дисертація відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

З урахуванням викладеного Деркач Олена Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Офіційний опонент:

директор Навчально-наукового інституту

міжнародних відносин та права

ПЗВО «Київський міжнародний університет»

кандидат юридичних наук, доцент

Олена БІСЮК

